

УДК 1.000.165.6/8(081)

ФОРМУВАННЯ КООРДИНАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Надибська О.Я.

Одеський державний університет внутрішніх справ

Досліджено теоретичні аспекти стратегії координації соціальних дій перехідного періоду. Доведено, що принциповою вимогою, яка висувається до соціальної координації перехідного періоду, є дотримання базисного принципу збереження соціальної рівноваги, гармонізації суспільних взаємин. В статті зазначено, що координаційні процеси охоплюють усі структурні рівні функціонування суспільства. Механізм соціальної координації функціонує в рідичій соціальної політики держави як комплекс заходів щодо підвищення рівня матеріального й духовного добробуту суспільства. Стратегічний характер соціальної координації має сприяти досягненню зрозумілих суспільству цілей. Специфіка соціальної координації висвітлена через такі функції, як соціорегулятивна, соціоадаптивна, соціопродуктивна, соціокультурна, соціодинамічна і соціозахисна.

Ключові слова: соціальна координація, соціальні пріоритети, соціальна рівновага, цілеспрямованість, суспільні перетворення.

Постановка проблеми. У наріжних положеннях соціальної філософії віддавна сформувався переконаний в суттєвій ролі та значенні соціальної координації для функціонування будь-якого співтовариства, будь-якої людської спільноти.

Обґрунтування суті соціальної координації тісно пов'язане з дослідженням цілеспрямованості в структурі діяльності соціуму. У філософській літературі поняття мети визначається здебільшого через ознаку передбачення в розумінні результату, на досягнення якого спрямовані дії. Крім того, у всіх працях підкреслюється об'єктивна зумовленість мети та пов'язана із цим її властивість – бути результатом творчого відображення суб'єктом дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На такій пріоритетності акцентували філософи та фахівці з різних галузей гуманітарного знання. Серед сонму імен провідних мислителів вирізняємо постаті лорда Актона, Макса Вебера, Людвіга Вітгенштейна, Ніколая Гартмана, Едмунда Гуссерля, В'ячеслава Липинського, Ніколая Лосського, Алексіуса фон Мейнонга, Фрідріха Ніцше, Мартіна Хайдеггера, Макса Шелера, Едуарда Шпрангера.

Метою даної статті є дослідження теоретичних аспектів стратегії координації соціальних дій у перехідному періоді суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи цілеспрямованість, необхідно зазначити, що воно має складну структуру. У загальному вигляді структура цілеспрямованості описується такими поняттями, як мета, засоби й результат. У діяльності людини й соціуму цілеспрямованість знає впливу не тільки з боку засобів, а й з боку результатів пізнавальних дій. Мета в такому випадку визначається як передбачений результат. Отже, досягнення результату ставить проблему уточнення й корекції мети, з одного боку, а з іншого – проблему підвищення ефективності пізнавальних кроків, що ведуть до мети.

Маючи на увазі критерій досягнення або недосягнення мети, можливо виділити також проблему основних і поточних, передбачених і непередбачених результатів. Результат, априорі, є ціннісною характеристикою, тож важливим

видається і його окреслення в рідичій загальної проблематики визначення цілей соціального буття. Досягнутий результат ставить проблему визначення нових цілей у діяльності людини й соціуму. Якщо, з одного боку, нами відзначено, що до структури цілеспрямованості входять мета, засіб і результат, то, з іншого – тут необхідно виділити явне й неявне цілеспрямовання. У діалектиці «явного й неявного» цілеспрямовання виступає як єдність двох його сторін: цілеспрямовання (потреби – мотив – інтерес) і цілереалізації (мета – спосіб – результат).

Якщо цілереалізація відображає першу сторону у структурі цілеспрямованості, то виділення цілеформування суттєво доповнює його структуру. Потреби, мотиви й інтереси в діяльності людей не завжди повністю ними усвідомлюються, що дозволяє за спільний інтерес видавати інтереси тієї або іншої групи або навіть окремої особи (в умовах її культу). Справжні ж мотиви при формуванні тих чи інших цілей можуть реально приховуватись. Це сприяє формуванню неявного цілеспрямовання, що включає в себе елементи неусвідомленості, алогічності, ірраціоналізму.

Неявне цілеспрямовання формується в результаті діяльності великої кількості суб'єктів індивідуального або групового цілеспрямовання, та перебуває в тісному зв'язку з явним цілеспрямованням, оскільки може виступати як умова, спосіб і результат останнього. Сама модель цілеспрямовуючої діяльності суб'єкта існує у вигляді неявної умови пізнавального акту. Центром уваги перетворюючої діяльності суб'єкта виступає спектр явних цілей, а спектр неявних цілей виступає як своєрідний комплекс способів і форм перетворення й реалізації перших.

Гносеологічний аналіз явного й неявного цілеспрямовання створює підставу для твердження, що вони не існують у чистому вигляді. У кожному акті, моменті явного цілеспрямовання наявний у вигляді невід'ємного елемента, компонента також момент неявного цілеспрямовання. Останнє сприяє формуванню, викристалізуванню суті явного цілеспрямовання та в цьому плані неявне цілеспрямовання передуює явному.

Ще один суттєвий аспект, що також не зникає з поля зору дослідників, пов'язаний з тим,

що мета є для людини й соціуму усвідомленою установкою для оптимального вирішення виділеного завдання. Слід визнати, що зазначені ознаки є характерними для будь-якого класу цілей, а також пріоритетів. Цілеспрямування, пов'язане з обґрунтуванням соціальних пріоритетів, спирається на дослідження загальних закономірностей, властивих людській діяльності в цілому.

Внутрішній зміст, справжній зміст, сутність, практичні й моральні цінності, цілі повністю не проявляються відразу, а тільки у процесі її здійснення, оскільки соціум створений таким чином, що майбутнє можна передбачити лише в загальних рисах та на короткий час. У цьому сенсі мета є другорядною по відношенню до дії, менш важливою, ніж самі дії. Сформульований постулат можна визначити як принцип другорядності мети. Він повністю ґрунтується на суспільно-історичній практиці, і не може бути доведений або спростований теоретично.

Із цього принципу випливає дуже важливий висновок: якою б «великою» не уявлялася мета в моменти її формулювання та початку втілення, завжди існує нульова вірогідність, що врешті-решт вона виявиться незначною й аморальною – це по-перше. Класичними прикладами таких нереалізованих цілей є знищення ереси, яку поставили перед собою середньовічна церква та свята інквізиція, а також гітлерівський план встановлення світового панування арійської раси. Другий, не менш важливий практичний висновок із цього принципу полягає в тому, що у процесі втілення мети може виникнути необхідність її корегування. Обидва ці висновки є відомими людям здавна, однак суттєвим є той факт, що вони є логічним наслідком більш загального й фундаментального принципу філософії – детермінізму.

Можна вказати на два крайні випадки стратегії обґрунтування мети: безкрилий прагматизм і нестримне прожектерство. Прагматична орієнтація в обґрунтуванні мети полягає в усвідомленій припущеності цілей, приземленості пріоритетів, їх зведенні до дрібних і часткових поліпшень. Соціальне прожектерство полягає в прагненні реалізувати цілі, пріоритети, що слабо співвідносяться або взагалі не співвідносяться з існуючою дійсністю.

Однак в обох випадках не враховується їх соціально-ціннісний характер, не враховується той факт, що будь-який пріоритет має для соціуму, насамперед, певну соціальну цінність. Тут ціль виступає спонукальним мотивом не тільки у визначенні мети, а й в їх практичному здійсненні. Суб'єктивну, внутрішню, ідеальну цінність соціальної координації можна завжди вважати позитивною, внести будь-яку розумну міру цінності задля реалізації мети не завжди можна, тому що передбачити точно, яка цінність для соціуму є більш важливим, неможливо.

Так, наприклад, реалізація принципів морального кодексу будівника комунізму була однією із соціальних стратегій побудови цього суспільства, проте не ця цінність визначала прогресивне просування соціуму, що, врешті-решт, призвело до розпаду СРСР. Однак це не означає, що всі пріоритети соціалізму 60-х – 70-х років ХХ ст. були химерою. Військова доктрина, система підготовки кадрів на всіх рівнях, була практично найкращою у світі. Це лише підтверджує той факт, що

в діях соціуму, незважаючи на ілюзорну хаотичність, мали місце певні закономірності.

Отже, цілеспрямування має складну архітектуру, яку необхідно враховувати при визначенні, виділенні й обґрунтуванні соціальної координації.

Важливою ціннісною складовою актуалізації соціальної мети, на наш погляд, є чинник координації соціальних дій. Здійснення стратегії координації соціальних дій досягається завдяки єдності та структуруванню ієрархії пріоритетів, на основі яких з'являються сталі форми суспільних зв'язків. Способи координації, тобто способи узгодження, можуть бути різними, вони окреслюють як, яким чином відбувається процес координації.

Кожне суспільство, отже, є цілісною системою і має свій, властивий саме йому, спосіб соціальної координації. Координаційні процеси в житті суспільства найчастіше проявляються у вигляді громадської саморегуляції, самоуправління й самоврядування. Координаційні процеси охоплюють усі структурні рівні функціонування суспільства. Слід вирізняти координаційні процеси на рівні особистості, етнічної соціальної групи, нації, суспільства в цілому. Механізм соціальної координації не обмежується чіткими просторовими і часовими показниками. Він функціонує в річичій соціальної політики держави як комплекс заходів щодо підвищення рівня матеріального й духовного добробуту суспільства.

Обов'язковою умовою прогресивного розвитку соціальної політики є ефективне функціонування всіх соціальних сфер, адже саме там виробляються духовні й матеріальні блага, формуються пріоритети, здійснюються громадсько-політичні функції тощо. У політиці держави в цілому й у соціальній політиці як її невід'ємній вагомій складовій соціальна координація виступає як фактор зміцнення й підтримки стабільності суспільних взаємин, підтримання балансу їх відповідної рівноваги. Проведення виваженої, цілеспрямованої та послідовної соціальної політики, використання ефективних механізмів соціального регулювання є принциповою умовою стабільного розвитку держави як соціальної системи.

Соціальна координація є вирішальним чинником в плані усталення пріоритетів у системі збалансування та, виразно визначеного як державна стратегія, подолання неминучої соціальної нерівності. Формування в суспільстві поваги до правових, демократичних засад розвитку, забезпечення державою як соціальною інституцією рівних умов участі в економічній діяльності для всіх громадян країни, а також досягнення соціальної злагоди в суспільстві, і, як наслідок – соціальної стабільності, також є пріоритетними напрямками соціальної координації. Аксиоматичним є положення про те, що провідна місія у процесі соціальної координації належить державі.

Отже є правомірним й визначення, де акцентується, що механізм соціальної координації, як вагомий складовий елемент соціального регулювання, залучає в усі провідні суспільні процеси систему соціально-економічних заходів держави. За допомогою цих заходів держава впливає на динаміку поліпшення якості життя населення, здатна впливати на громадянську позицію з тих чи інших питань.

До іманентних складнощів процесу соціальної координації слід віднести неосяжність її впливу

та пов'язану з цим чинником практичну складність щодо передбачення всіх можливих наслідків цього впливу на довготривалий період. Є цілком очевидним, що всі, різною мірою, значущі питання можуть – прямо або опосередковано – стосуватися соціальної сфери. Відтак і впливати на комплекс проблем, пов'язаний із соціальним регулюванням. Напрями, методи, а головною мірою – обсяг державної координації соціальних процесів є прямо залежними від окреслення природи та структури соціальних пріоритетів. Відсутність чітко визначеної на державно-правовому рівні мети зводить соціальну координацію як важливу частину загального процесу соціального регулювання, нанівець. Або, принаймні, робить її мало-розумілою й неефективною в очах громадськості.

Стратегічний характер соціальної координації має сприяти досягненню зрозумілих суспільству цілей. Принципово вимогою, яка висувається до соціальної координації перехідного періоду є дотримання базисного принципу збереження соціальної рівноваги, гармонізації суспільних взаємин. Ця мета в новітньому розвиненому суспільстві досягається за допомогою проведення політики узгодження інтересів усіх соціальних верств, гармонійного поєднання в стратегії державного розвитку країни притаманних соціальній природі всіх без винятку верств та груп населення пріоритетів.

Нині соціальна рівновага підтримується такими способами. У соціальній сфері – гарантією забезпечення рівних соціальних прав, суспільної стабільності й гідного рівня життя різних соціальних верств. В економічній сфері – державним регулюванням економіки, цін, прибутків, сфери зайнятості, фінансуванням соціальної інфраструктури як загальнодержавної системи соціальних гарантій. У політичній сфері є важливим запровадження системи інституціональних механізмів забезпечення прав громадян, механізмів їх реального впливу на політику.

Відтворення соціальних суб'єктів є процесом еволюції всієї системи соціальних взаємин, що охоплює розмаїття проявів життя соціальної спільноти й виражається в безперервному, іманентно трансцендентному функціонуванні соціальної структури, соціальних інститутів, соціальних норм і пріоритетів у межах конкретних економічних систем або певного історичного періоду.

Специфіку соціальної координації можна висвітлити через такі функції: соціорегулятивну, соціоадаптивну, соціопродуктивну, соціокультурну, соціодинамічну і соціозахисну.

Соціорегулятивна функція регламентує основні показники соціальної діяльності й взаємини суб'єктів, спрямовані на підвищення ефективності використання потенціалу соціальної сфери. Її подальший розвиток може бути представлений системою норм, етичних цінностей, що виступають реальною основою макросоціального процесу зміни моделі поведінки окремої людини й цілих груп, а також регулювальником їх соціальної діяльності. Так само до соціорегулятивної функції відноситься вироблення адекватних соціокультурним та соціально-історичним закономірностям національного розвитку моделей регулювання міжсуб'єктної взаємодії як у конкретному соціумі, так і між різними соціальними одиниця-

ми в загально цивілізаційному процесі. Остання функція здобуває особливого значення в період розгортання глобалізаційних та постглобалізаційних процесів.

Соціоадаптивна функція сприяє досягненню узгодженості дії людей у суспільстві, стимулює діяльність індивідумів і соціальних груп, спрямовану на ефективнішу реалізацію потенціалу «шкірного», і вимірюється показниками, що характеризують стимули до ефективної соціальної діяльності людини. При характеризуючому визначенні цієї функції є важливим враховувати універсальність її соціальної дії, що походить від іманентно консенсусного характеру. Ця риса є позитивно важливою, зокрема, в мультикультурному соціальному просторі, що ним є цивілізаційний дискурс ХХІ століття.

Соціопродуктивна функція регулює й надає можливість задовольнити всі потреби людей, необхідні для відтворення соціального організму в його цілісності, якості на всіх структурних рівнях суспільства. Ця функція описується системою об'єктивних і суб'єктивних, а також нормативних і реальних показників, що характеризують забезпеченість населення продуктами споживання і послугами. При аналітичному визначенні цієї функції першорядної ваги набуває також необхідність аналітичного структурування її невід'ємної складової – соціально-економічних показників, співвіднесення їх із показниками загального соціогуманітарного розвитку, в тому числі – з показниками соціокультурного характеру, що зумовлено універсалізмом феномену сучасного прогресу як такого.

Соціокультурна функція регулює процеси залучення людини й різних соціальних груп до духовних складових відтворення, засвоєння соціально-етичного потенціалу суспільства, забезпечує узгодження пріоритетів і інтересів різних суб'єктів, соціальну активність людей і може характеризуватися показниками успішності соціалізації індивідуума, необхідності конкретних соціальних структур, ступенем узгодженості інтересів соціуму й ефективності соціальної політики, ступенем залучення їх до суспільних перетворень.

Соціодинамічна функція пов'язана з підвищенням якості життя населення, регулюванням і забезпеченням творчого, динамічного характеру практики на основі вдосконалення самих суб'єктів життєдіяльності, розширення потенціалу соціальної сфери, і характеризується системою показників соціальної мобільності в суспільстві. Характеризуючою особливістю даної функції слід також вважати засадничий принцип інтерференції впливу різних чинників соціогуманітарного поступу на процеси соціодинаміки, синтезування в соціодинаміці різноаспектних моделей розвитку особистості та суспільства в цілому.

Соціозахисна функція регулює й забезпечує соціальні гарантії й права, соціальну допомогу й підтримку непрацездатним і малозабезпеченим членам суспільства, та відтворюється системою показників, які визначають ступінь соціальної захищеності населення (прожитковий мінімум, кількість населення, що перебуває за межею бідності, кількість і якість безкоштовних послуг, які забезпечують задоволення життєво важливих потреб суб'єктів соціальної сфери).

Без соціозахисної функції сучасна держава як інструмент гармонійного цивілізованого розвитку не є можливою, адже саме соціозахисна функція створює потужний єднаний міст між державно-правовими інституціями з одного боку та громадянським суспільством з іншого боку. В соціозахисній функції іманентно відбивається синтезування запитів громадськості та адекватне реагування на них владних інституцій. Від гармонійності повсякчасного здійснення соціозахисної функції (баланс соціальних запитів та реагування на них) залежить не лише суспільна злагода, а й типи та способи особистої та громадської соціальної реалізації.

Наведена класифікація не виключає вирішення й інших функцій, що свідчить про багатогранність і складність соціальної координації. Основою можуть бути конкретні елементи споживання суб'єктів соціального життя, або конкретні функції кожного її компонента, що мають доцільний характер.

Окрім того, слід зауважити, що розрізняють координацію та субординацію функцій. Так функції таких компонентів соціальної сфери, як охорона здоров'я, освіта, узгоджуються по горизонталі, тобто координуються. Субординація функцій вказує на особливе місце й неоднако-

ве значення кожного з компонентів у здійсненні функцій системи, на те, що конкретна система інтегрує функції своїх компонентів і сама виконує певну роль в іншій, більшій за обсягом системі, компонентом якої вона є. З точки зору функціональної субординації, соціальна сфера виконує по відношенню до суспільства функцію відтворення людини, а такі компоненти, як навчання, виховання, медичне обслуговування тощо, ніби підпорядковані цій головній функції системи.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи зазначимо, що зневага до регулювання й координації соціальних проблем на рехідного періоду може призвести до значних втрат у перспективі, низки соціальних конфліктів. Необхідність якомога оперативніших реформ соціальної сфери зумовлюється також зміною базового принципу організації суспільства. Потрібна адаптація соціального комплексу нашої країни до нових економічних умов, з урахуванням історичних традицій, особливостей культури, свідомості суспільства, психології й життєвого устрою. Зазначимо також, що для формування координаційних механізмів глобального характеру необхідний подальший розвиток комп'ютерної комунікації й створення міжнародних банків координаційних даних по всіх сферах життєдіяльності.

Список літератури:

1. Україна: стратегічні пріоритети: аналітичні оцінки [Текст] / за ред. А. С. Гальчинського. – К.: НІСД, 2003. – 328 с.
2. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття [Текст]: монографія / під ред. М. О. Шульги. – К.: Ін-т соціології НАН України, 1999. – 687 с.
3. Філософський енциклопедичний словник [Текст] / [ред. В. І. Шинкарук]. – К.: Абрис, 2002. – 743 с.

Надыбская О.Я.

Одесский государственный университет внутренних дел

ФОРМИРОВАНИЕ КООРДИНАЦИОННЫХ МЕХАНИЗМОВ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ В ПЕРИОД ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Аннотация

Исследованы теоретические аспекты стратегии координации социальных действий переходного периода. Доказано, что принципиальным требованием, которое выдвигается к социальной координации переходного периода, является соблюдение базисного принципа сохранения социального равновесия, гармонизации общественных отношений. В статье указано, что координационные процессы охватывают все структурные уровни функционирования общества. Механизм социальной координации функционирует в русле социальной политики государства как комплекс мероприятий по повышению уровня материального и духовного благосостояния общества. Стратегический характер социальной координации должен способствовать достижению понятных обществу целей. Специфика социальной координации освещена через такие функции, как социорегулятивная, социоадапционная, социопродуктивная, социокультурная, социодинамическая и социозащитная.

Ключевые слова: социальная координация, социальные приоритеты, социальное равновесие, целенаправленность, общественные преобразования.

Nadybska O.Ya.

Odessa State University of Internal Affairs

FORMATION OF PUBLIC COORDINATION MECHANISM DEVELOPMENT DURING THE TRANSFORMATION PROCESS

Summary

The theoretical aspects of the social action strategy of coordination transition are explored. It is proved that the fundamental demand that is put forward to the coordination of social transition, is to compliance with basic principle of maintaining of social balance, harmonizing of social relations. The article mentioned that coordination processes cover all structural levels of society functioning. The mechanism of social coordination functions in the branch of social policy of the state as the complex measures of improving the material and spiritual welfare of society. The strategic nature of social coordination should contribute to the achievement of clear public purposes. Specifics of social coordination is covered by functions such as socio regulating socio adaptive, socio productive, socio cultural, and socio dynamic, socio protective.

Keywords: social coordination, social priorities, social balance, social transformation.